

УДК 336.717.061.1

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-04

Волкова Н. І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0003-3790-3636

e-mail: n.volkova@donnu.edu.ua

Шпунярська Т. І., магістрант кафедри фінансів і банківської справи, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, Україна

ORCID: 0009-0006-8295-2946

e-mail: shpuniarska.t@donnu.edu.ua

Оцінка якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів

Анотація. У статті розглянуто сутність і запропоновано авторське тлумачення поняття «кредитного портфеля». Обґрунтовано, що кредитна діяльність банку здійснюється на основі чітко сформованої кредитної політики, а також проаналізовано стан кредитної діяльності АТ «Ощадбанк» в загальному банківському кредитному портфелі банківської системи України досить висока та має нестабільний характер. Зазначено, що за останні три роки в результаті покращення сервісу та пропозицій надання кредитів населенню та бізнесу значно збільшився розмір кредитного портфеля, частка простроченої заборгованості в кредитному портфелі Ощадбанку має тенденцію до зменшення щорічно, що пов'язане з ретельним відбором категорій позичальників. Проаналізовано структуру кредитного портфеля за секторами економіки та роздрібною бізнесу. Дана оцінка показників прибутковості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк». Запропоновано концепцію удосконалення оцінки якості кредитного портфеля банку, що досліджується в умовах сучасних викликів для збільшення його рівня прибутковості.

Ключові слова: кредитний портфель; кредити, якість кредитного портфеля; показники прибутковості кредитного портфеля; виклики сьогодення.

Volkova Nelia, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Banking, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Shpuniarska Tetiana, Master of Department of Finance and Banking, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Assessment of the Quality of the Loan Portfolio in the Conditions of Modern Challenges

Abstract. Introduction. The article considers the essence and proposes the author's interpretation of the concept of "loan portfolio". The main direction of banking institutions is credit activity, accompanied by significant risk. Lending to the population and business under martial law is more relevant than ever. It is proved that the credit activity of the bank is carried out on the basis of a clearly formed credit policy.

Purpose. The article is aimed at substantiating the results of the analysis of the quality of the loan portfolio of banks and developing conceptual approaches to assessing the quality of the loan portfolio in the conditions of modern challenges.

Results. The state of credit activity of JSC "Oschadbank" in the general bank credit portfolio of the banking system of Ukraine is quite high and has an unstable character. It is noted that over the past three years, as a result of improving the service and offer of loans to the population and business, the size of the loan portfolio has significantly increased, the share of overdue debt in the loan portfolio of Sberbank tends to decrease annually, which is associated with careful selection of categories of borrowers. The structure of the loan portfolio by economic sectors and retail business is analyzed. Estimation of profitability indicators of the loan portfolio of JSC "Oschadbank" is given. The concept of improving the assessment of the quality of the bank's loan portfolio, which is studied in the conditions of modern challenges to increase its level of profitability, has been proposed.

Conclusions. The main priority in the activity of any bank is to provide loans to the population. Therefore, the data on the provided loans by banks and the place of JSC "Oschadbank" in them, the level of non-performing and overdue loans, the structure of the loan portfolio and indicators of its profitability have been analyzed. The concept of improving the quality of the loan portfolio in the conditions of modern challenges was developed, which includes the goal, tasks, principles of research, as well as means and tools for achieving the goal. The direction of our further research is the choice and implementation of means and tools to improve the quality of assessment of the bank's loan portfolio.

Keywords: loan portfolio; loans; quality of loan portfolio; indicators of profitability of loan portfolio, current challenges.

JEL Classification: E40; G21.

¹Стаття надійшла до редакції: 10.12.2023

Received: 10 December 2023

Постановка проблеми. Надійна та стабільна банківська система є однією з передумов успішного розвитку економіки країни та забезпечить стійкість фінансової системи нашої країни. Основним напрямом роботи банківських установ є кредитна діяльність, що супроводжується значним ризиком. Кредитування населення та бізнесу в умовах воєнного стану є як ніколи актуальним явищем. Тому доцільно розглянути як змінився кредитний портфель банку в умовах нестабільної ситуації в країні, а також оцінити його якість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінки якості кредитного портфеля банків є надзвичайно актуальною, як для України, так і країн світу. До вітчизняних вчених, які розглядають окремі питання оцінки кредитного портфеля банків належать: К.К. Андрєєва [1], Т.В. Белікова, М.С. Пушкіна [2], К.С. Затворницький, Н.І. Золота [4], О.В. Панухник, С.В. Запорожець, Ю.П. Тригуб [5], Я.Р. Петрушко [6], І.В. Вербовенко, О.Б. Жарікова [7] та інші. Надзвичайно деталізовано розглядають питання проблемних кредитів у контексті кризових явищ й іноземні вчені, зокрема Лін К. Томас, Девід Б. Едельман, Джонатан Н. Крук [8] та інші. Дані науковці акцентують увагу на кредитному рейтингу та його застосуванні для формування новацій у дослідженні питань управління кредитним портфелем банку. Надзвичайно актуальним є також дослідження Ю.П. Владика, В.В. Охріменко [9] та інших науковців у контексті особливостей формування кредитного портфеля комерційного банку.

Формулювання цілей дослідження. Мета статті – обґрунтування результатів аналізу якості кредитного портфеля банків та розробка концептуальних підходів до оцінки якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Рушійною силою в успішній роботі будь-якого банку є його кредитна діяльність. Кредитна діяльність – це є сукупність дій, спрямованих на формування

необхідних обсягів кредитних ресурсів через залучення коштів юридичних і фізичних осіб та розміщення цих ресурсів на кредитному ринку з дотриманням загальноприйнятих принципів та наявних правових норм [6].

Ключовим показником, який характеризує ефективно управління кредитною діяльністю банку, є розмір кредитного портфеля. Варто виділити декілька підходів до трактування даного поняття [7]:

– кредитний портфель як сукупність банківських операцій кредитного характеру;

– кредитний портфель як сукупність кредитів, класифікованих за певними ознаками, особливо за рівнем ризику та дохідністю;

– кредитний портфель як складова банківських активів, що потребує особливих управлінських рішень та проведення виваженої кредитної політики банком;

– кредитний портфель як результат діяльності з надання кредитів;

– кредитний портфель як складова державної кредитної політики та інші.

Узагальнюючи вище сказане, схилиємось до визначення поняття кредитного портфеля як якісно сформованої сукупності наданих кредитів банком під певний відсоток з метою одержання прибутку.

Кредитні операції займають вагоме значення в діяльності банківської установи оскільки несуть велику дохідність. На прибутковість банку великою мірою впливає рівень кредитного ризику, оскільки від структури і якості кредитного портфеля залежить повне або часткове неповернення наданих позик, що, своєю чергою, відображається на власному капіталі банку [8].

Оскільки в АТ «Ощадбанк» є велика кількість клієнтів, які вже активно користуються кредитними продуктами, доцільно розглянути поточну ситуацію з наданими кредитами (рис. 1).

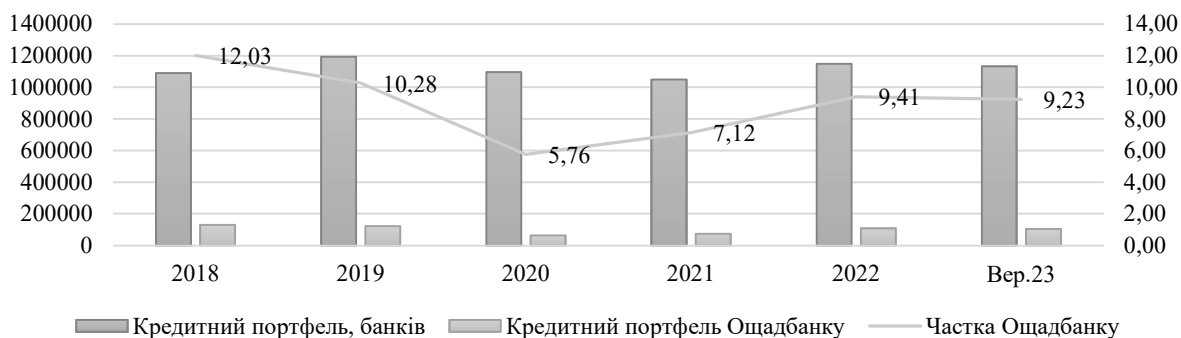


Рисунок 1 - Статистика наданих кредитів, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [10, 11]

Згідно рис. 1, можна зробити висновок, що серед 65 банків, частка АТ «Ощадбанк» в загальному банківському кредитному портфелі досить висока – 9,23%, яка має нестабільний характер. З 2018 року та протягом трьох років ця частка зменшилась на 6,27%, але вже з 2020 року ця частка почала збільшуватись і таким чином збільшилась на 3,47% за чотири роки, що є позитивним аспектом в діяльності АТ «Ощадбанк» в банківській діяльності України.

Динаміку обсягів наданих кредитів та активів АТ «Ощадбанк» зображено на рис. 2, що дає можливість зробити висновок, що активи рівномірно

нарошуються щорічно, а кредитна діяльність має спадний характер. Таке різке зменшення обсягів наданих кредитів у 2020 році на 52% пов'язане з девальвацією гривні та значним зменшенням реальних доходів населення. Великим фактором також є і нестабільна політична та соціальна ситуація. Проте варто зауважити, що починаючи з 2021 року розмір кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за три роки збільшився на 40%, що показує покращений сервіс та пропозицій надання кредитів населенню та бізнесу, а обсяги активів збільшились за останні п'ять років на 37%.

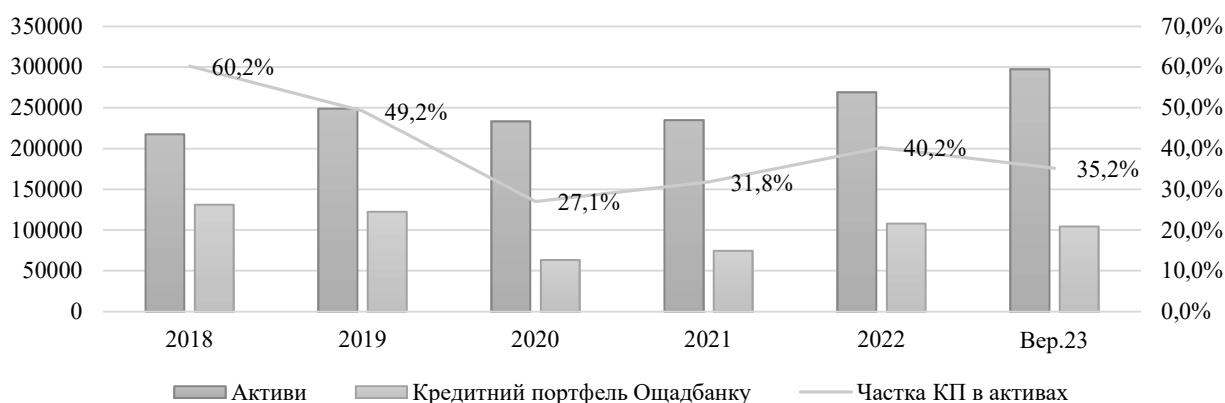


Рисунок 2 - Обсяги наданих кредитів та активів АТ «Ощадбанк», млн грн

Джерело: складено авторами на основі [10]

За даними НБУ, серед 25 найбільших банків за обсягом непрацюючих кредитів, АТ «Ощадбанк» займає друге місце після АТ КБ «ПриватБанк».

Частка в кредитному портфелі непрацюючих кредитів складає 49,5%, що відображено на рис. 3, але варто зауважити, що частка непрацюючих кредитів має тенденцію до зменшення, адже є достатньо сформований резерв під проблемні кредити. Таким чином обсяг непрацюючих кредитів у

кредитному портфелі АТ «Ощадбанк» за період, що аналізується зменшився на 13%.

Частка простроченої заборгованості в кредитному портфелі АТ «Ощадбанк» також має тенденцію до зменшення щорічно, що пов'язано з ретельним відбором категорій позичальників, тому станом на вересень 2023, у порівнянні з 2018 роком, вона зменшилась у 2,7 рази.

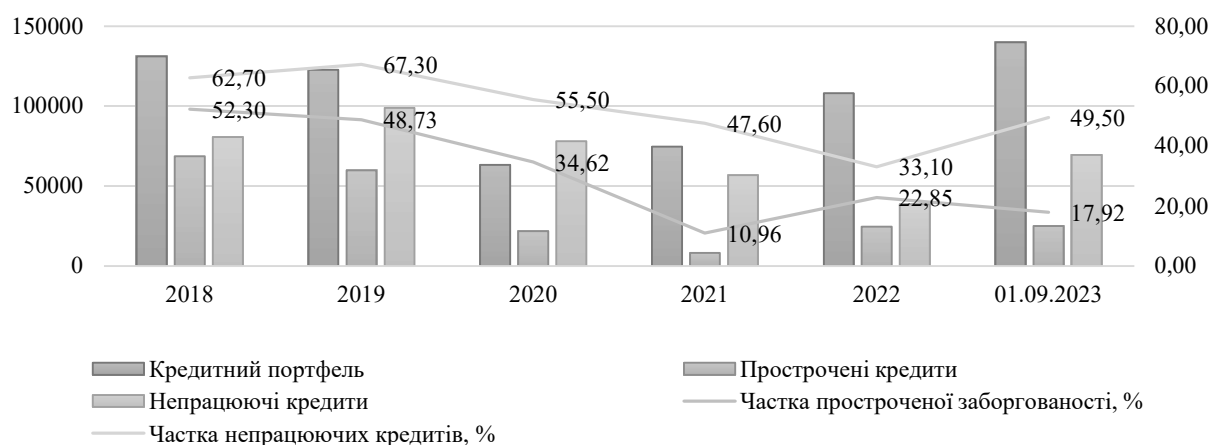


Рисунок 3 - Непрацюючі та прострочені кредити в кредитному портфелі АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено авторами на основі [10]

АТ «Ощадбанк» здійснює резервування під кредитні ризики щорічно, за даними рис. 4, можна побачити, що ця частка має тенденцію до зменшення та станом на 01.09.2023 складає – 17,23% в кредитному портфелі. За останні п'ять років резерв

під кредити був зменшений на 31,28%, що пов'язане з якісно сформованим кредитним портфелем та ретельним підбором категорій позичальників.

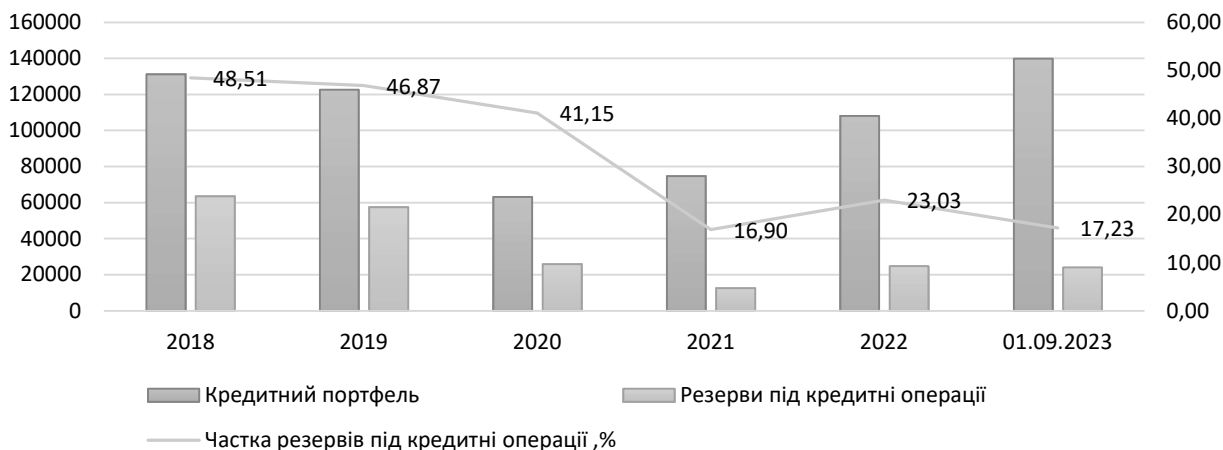


Рисунок 4 - Резервування під кредитні операції в АТ «Ощадбанк»

Джерело: складено авторами на основі [10]

Розглянемо структуру кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» в розрізі позичальників. Згідно рис. 5, можна зробити висновок, що юридичні особи займають більшу частину в портфелі – 84,33%, а

фізичні особи 15,67%. Це пов'язано з великим попитом серед підприємців в кредитних програмах, які реалізує АТ «Ощадбанк» та за підтримки держави.

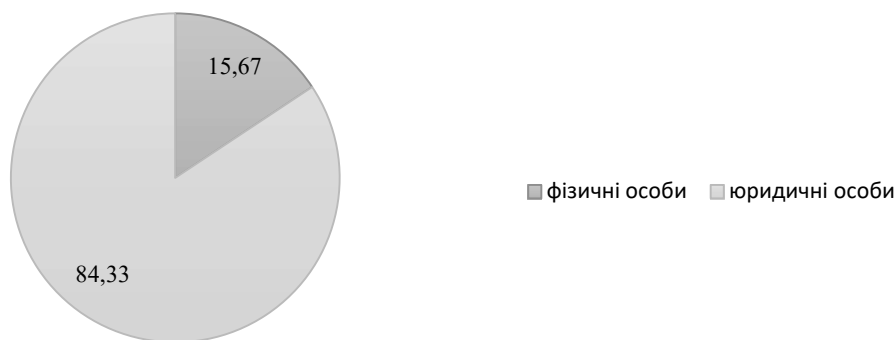


Рисунок 5 - Структура кредитного портфеля в розрізі позичальників станом на 01.09.2023 року, %

Джерело: складено авторами на основі [10]

Розглянемо структуру кредитного портфеля в розрізі секторів економіки, оскільки велику частку займає бізнес. За даними рис. 6, можна зробити висновок, що надані кредити в галузі енергетики займають 19,21%, що пов'язано з поточною ситуацією в країні, далі вагому частку займає галузь сільського господарства – 14,07%, нафтогазова та хімічна

промисловість – 11,57%, будівництво та нерухомість – 9,24%, сфера торгівлі – 7,95%, а виробництво та переробка харчових продуктів – 5,89%, будівництво та ремонт доріг – 5,67%, гірничодобувна та металургійна промисловість – 4,88%, кредити для органів місцевого самоврядування – 2,16%, виробництво промислових товарів – 1,16%, та менше ніж 1% інші галузі.

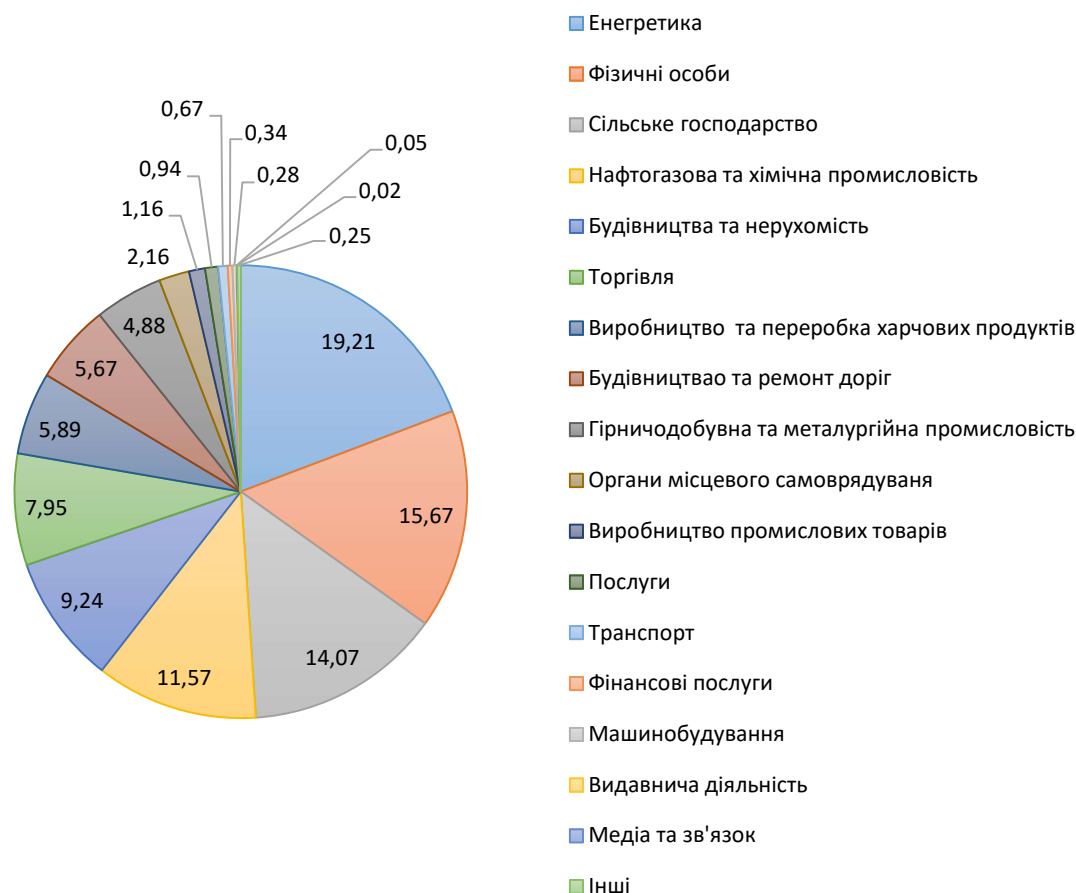


Рисунок 6 - Структура кредитного портфеля за секторами економіки

Джерело: складено авторами на основі [10]

У структурі кредитного портфеля фізичних осіб, згідно рис. 7, найбільшу частку займають кредитні картки MORE з кредитним лімітом – 29,67%, далі частку займає автокредитування – 26,91%, також популярними є іпотечні кредити – 26,22%, а 9,08% фізичних осіб можуть отримати споживчі кредити та

8,12% – споживчі кредити, які забезпечені нерухомістю. Така структура кредитного портфеля фізичних осіб пов'язана з лояльними умовами використання кредитного ліміту, доступними іпотечними та авто кредитами.

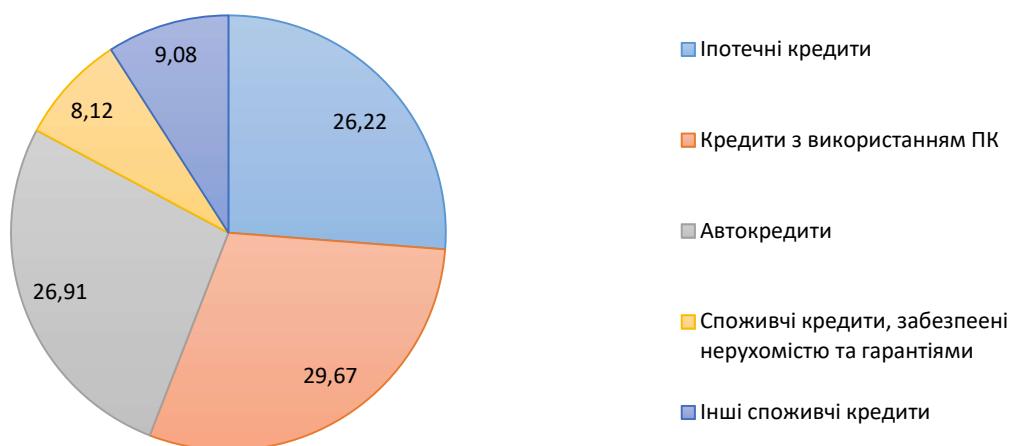


Рисунок 7 - Структура кредитного портфеля роздрібного бізнесу станом на 01.09.2023 року

Джерело: складено авторами на основі [10]

З якісно сформованою структурою кредитного портфеля можна сподіватись на високий рівень його дохідності.

Розглянемо основні показники прибутковості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» (табл. 1). Дохідність кредитного портфеля в середньому на рівні 7,3%. Варто зауважити, що в процентних доходах банку відсоткові доходи від кредитних операцій

складають більше ніж 40% та процентні доходи перевищують процентні витрати в 1,5-2 рази в середньому. Кредитна діяльність банку є ефективною, оскільки чистий спред має позитивне значення та свідчить про незначне перевищення ставки сплачених відсотків та наданих кредитів. Банк немає збитків від кредитної діяльності про що свідчить додатне значення показника чистої процентної маржі.

Таблиця 1 Показники прибутковості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»

Показник	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	01.09.2023
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,07	0,07	0,14	0,14	0,10	0,06
Коефіцієнт співвідношення відсоткових доходів і відсоткових витрат, пов'язаних із залученням ресурсів	1,39	1,40	1,16	2,67	2,98	2,44
Коефіцієнт процентних доходів від кредитних операцій	0,50	0,47	0,41	0,49	0,47	0,41
Чистий спред, %	4,15	4,48	4,57	17,88	13,86	8,45
Чиста процентна маржа, %	0,03	0,02	0,01	0,06	0,06	0,03

Джерело: складено авторами на основі [10]

Згідно з проведеного аналізу можна підсумувати, що в структурі кредитного портфеля переважають кредити, які надані для бізнесу. В частині кредитів для юридичних осіб вагоме значення мають такі галузі як енергетика, сільське господарство, нафтова промисловість та будівництво. Великий попит серед роздрібного бізнесу мають кредитні карти та іпотечні кредити. Кредитна діяльність не приносить збитків, але рівень дохідності кредитного портфеля на рівні 6%.

Для збільшення рівня прибутковості кредитної діяльності АТ «Ощадбанк» розроблено концепцію вдосконалення оцінки якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів (рис. 8), мета якої полягає у вдосконаленні якості оцінки кредитного портфеля на основі формування та впровадження стратегій та методів, які допоможуть покращити процес оцінки кредитного ризику та управління кредитним портфелем, щоб:

підвищити точність оцінки ризику для зниження непрацюючих кредитів, щоб спрогнозувати ймовірність несплати позичальником платежів;

оптимізувати процес прийняття рішень щодо видачі кредитів;

зменшити витрати та підвищити прибутковість наданих кредитів завдяки зменшенню рівня кредитного ризику;

створити ефективну систему управління ризиками, яка буде враховувати поточну ситуацію на ринку кредитних послуг, а також дозволить швидко реагувати на потенційні загрози та використовувати усі можливості ринку.

Для досягнення поставленої мети доцільно використовувати наступні принципи: системності, щоб враховувати всі складові банку, збалансованості, щоб управляти усіма видами ризиків, комплексності, щоб отримати розширений варіант аналізу та безперервності, щоб постійно вдосконалюватись та моніторити поточну ситуацію в умовах сучасних ризиків.

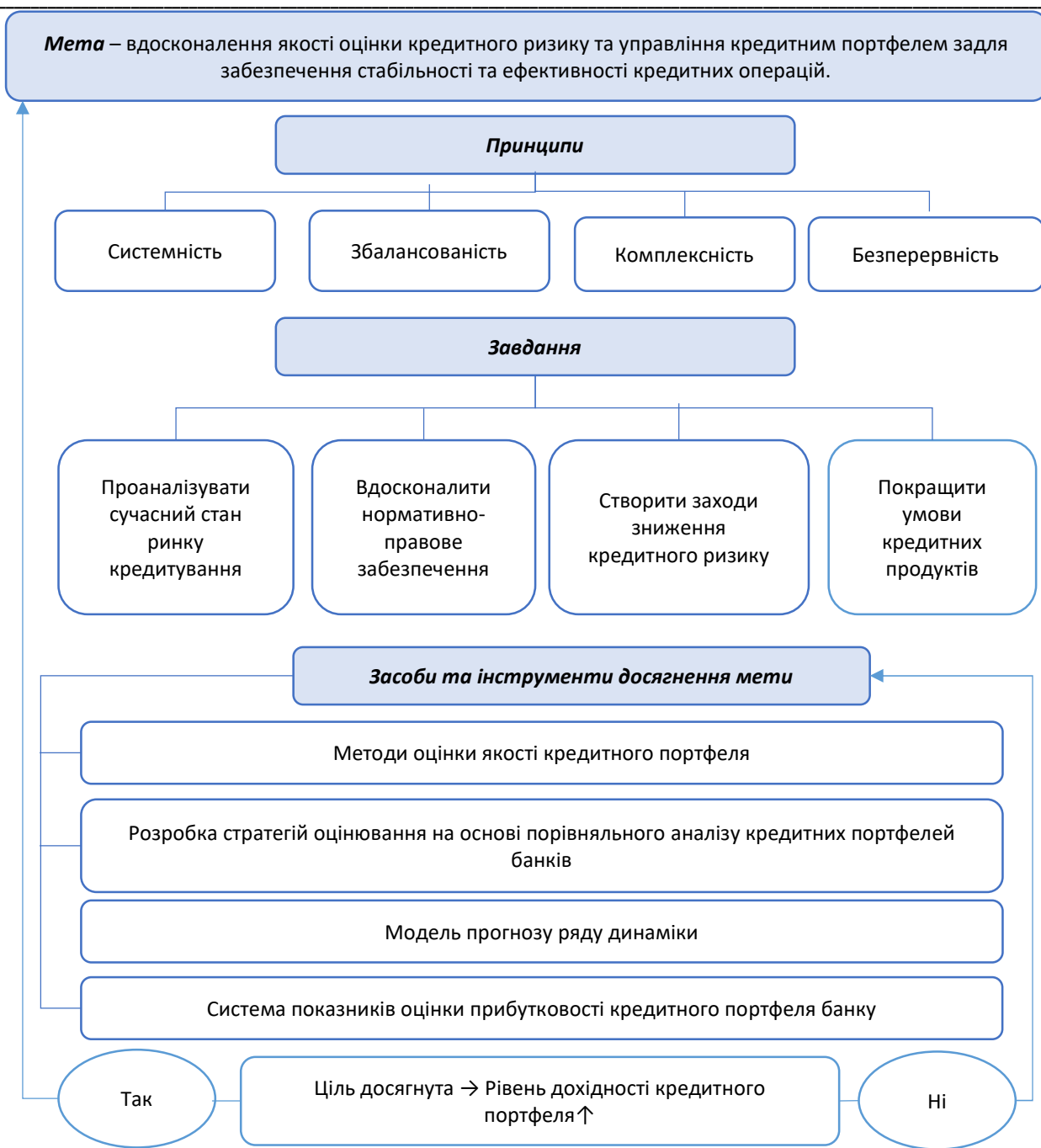


Рисунок 8 - Концепція вдосконалення якості кредитного портфеля

Джерело: складено авторами

Отже, проведений аналіз сучасного стану ринку кредитування, а також внесені Національним банком України зміни нормативно-правового регулювання сприятимуть проведенню дієвих заходів для зниження кредитного ризику та покращення умов реалізації кредитних продуктів банку.

Застосування методів оцінки якості кредитного портфеля та розробка стратегії оцінювання на основі порівняльного аналізу кредитного портфеля інших банків дозволять вдосконалити наявні кредитні продукти, після чого доцільно застосовувати модель прогнозу ряду динаміки за допомогою системи

показників оцінки прибутковості кредитного портфеля.

Мета концепції буде досягнута у тому випадку, якщо рівень дохідності кредитного портфеля буде збільшено, а оцінка якості кредитного портфеля покращиться на основі здійсненого аналізу основних показників прибутковості кредитної діяльності банку та прогнозованого ряду динаміки.

Висновки. Основним пріоритетом у діяльності будь-якого банку є надання кредитів населенню. Саме тому проаналізовано дані щодо наданих кредитів банками та місце АТ «Ощадбанк» у них, рівень

непрацюючих та прострочених кредитів, структуру кредитного портфеля та оцінено показники його прибутковості. Розроблено концепцію вдосконалення якості кредитного портфеля в умовах сучасних викликів, яка містить мету, завдання, принципи дослідження, а також засоби та інструменти досягнення мети. Напрямом подальших досліджень є вибір та впровадження засобів та інструментів вдосконалення якості оцінки кредитного портфеля банку.

Література:

1. Андреева К. К. Аналіз кредитного портфеля комерційного банку. *Вінницький національний технічний університет*. URL: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/7831631C-F5E2-4871-82754283C058474A.pdf>.
2. Белікова Т.В., Пушкіна М.С. Методи аналізу якості кредитного портфеля банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. Вип. №4 (1). С. 35-40. DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(1\).8](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(1).8).
3. Затворницький К.С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. Вип. №4 (32). С. 99-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2018_4_13.
4. Золота Н. І., Панухник О.В. Методика оцінювання якості кредитного портфелю. *Інновації у глобальній біржовій сфері та банківській діяльності*. 2021. Вип. №2. С. 102-104. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34923/2/FMZKPNES_2021_Zolota_N-Methods_for_assessing_the_102-104.pdf.
5. Запорожець С.В., Тригуб Ю.П. Управління якістю кредитного портфеля банку в період воєнного стану. *Фінансовий простір*. 2022. Вип. №4 (48). С.71-77. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(44\).2022.717778](https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2022.717778).
6. Петрушко Я.Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. №20. С. 166-170. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.ua/archive/20_2_2018ua/37.pdf.
7. Вербовенко І.В., Жарікова О.Б. Управління кредитним портфелем банку. *Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м.Київ, 17 листоп. 2022 р.). С. 13-16.
8. Lyn C. Thomas, David B. Edelman, Jonathan N. Crook. Credit Scoring and its Applications. *SIAM*. URL: <https://epubs.siam.org/doi/pdf/10.1137/1.9780898718317.fm>.
9. Владика Ю.П., Охріменко В.В. Особливості формування кредитного портфеля комерційного банку. *Finance: Theory And Practice*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 2021) С. 181-182.
10. Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/>.
11. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

References:

1. Andriieva K. K. Commercial bank loan portfolio analysis. *Vinnitsa National Technical University*. <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/7831631C-F5E2-4871-82754283C058474A.pdf>.
2. Belikova, T., & Pushkina, S. (2020). Methods for analyzing the quality of a bank's loan portfolio. *Economics. Finances. Law*, №4 (1), 35-40. [https://doi.org/10.37634/efp.2020.4\(1\).8](https://doi.org/10.37634/efp.2020.4(1).8).
3. Zatvornytskyi, K. (2018). Criteria for assessing the quality of the bank's loan portfolio. *Financial space*, №4 (32), 99-106. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2018_4_13.
4. Zolota, N., & Panukhnyk, O. (2021). Methodology for assessing the quality of the loan portfolio. *Innovations in the global exchange sphere and banking*, №2, 102-104. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/34923/2/FMZKPNES_2021_Zolota_N-Methods_for_assessing_the_102-104.pdf.
5. Zaporozhets, S., & Tryhub, Yu. (2022). Quality management of the bank's loan portfolio during the period of martial law. *Financial space*, №4 (48), 71-77. [https://doi.org/10.18371/fp.4\(44\).2022.717778](https://doi.org/10.18371/fp.4(44).2022.717778).
6. Petrushko, Ya. (2018). Credit activities of the bank and the main stages of its organization. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, №20, 166-170. http://www.visnyk-econom.uzhnu.ua/archive/20_2_2018ua/37.pdf
7. Verbovenk, I. & Zharikova, O. (2022, November 17) Upravlinnia kredytnym portfelem banku. *Insurance market of Ukraine: challenges during the period of martial law and prospects for further development* [Conference presentation abstract]. Kyiv, Ukraine. 13-16.
8. Lyn C. Thomas, David B. Edelman, Jonathan N. Crook. Credit Scoring and its Applications. *SIAM*. <https://epubs.siam.org/doi/pdf/10.1137/1.9780898718317.fm>
9. Vladyka, Yu., & Okhrimenko, V. (2021). Features of the formation of the loan portfolio of a commercial bank. *Finance: Theory And Practice*: [Conference presentation abstract]. Kyiv, Ukraine. 181-182.
10. Oshchadbank. (2023). <https://www.oschadbank.ua/>.
11. National Bank of Ukraine.(2023). <https://bank.gov.ua/>.

